

بررسی پنج دهه عملکرد شورای اسناد ملی ایران

زرین دخت صالحی لشکاجانی، ابراهیم بابائی، محمدعلی فیاضی

چکیده:

شورای اسناد در آرشیوهای معتبر جهان به عنوان رکن اصلی پذیرفته شده است. ترکیب اعضای شورای اسناد و وظایف آن در کشورهای مختلف متفاوت است و به تشکیلات دولت و سایر قوانین حاکم بر آن کشور بستگی دارد. در قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران نیز، شورای اسناد ملی پیش‌بینی شده و به تشکیلات و وظایف آن اشاره شده است و طبق قانون مزبور، نام آن «شورای سازمان اسناد ملی ایران» می‌باشد. شورای اسناد ملی ایران، شورایی است فراقوه‌ای و مهمترین رکن سازمان و تنها مرجع رسمی و صلاحیت‌دار و تصمیم‌گیر در زمینه مدیریت اسناد در کشور.

در این مقاله عملکرد پنج دهه شورای اسناد ملی از سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفته و با نگاهی به وظایف و عملکرد شورای اسناد ملی ایران از ابتدا تاکنون سعی شده است با شناساندن موقعیت و جایگاه شورا، به نقش مؤثر و قانونی آن در مدیریت اسناد کشور پرداخته شود. در تدوین این مقاله از منابع کتابخانه‌ای، تجربیات شغلی و اطلاعات و آمار موجود در اسناد و سوابق شورا در سازمان اسناد ملی استفاده شده و بر مبنای مصوبات آن شورا یافته‌ها و نتایج عملکرد ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها

سازمان اسناد ملی، شورای اسناد ملی ایران، قانون و مقررات اسناد ملی، مصوبات شورای اسناد ملی

آرشیو ملی، سال ششم، شماره سوم و چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، شماره پیاپی ۲۳ و ۲۴؛

صص: ۲۳۴-۲۵۲

بررسی پنج دهه عملکرد شورای اسناد ملی ایران

زرین دخت صالحی لشکاجانی^۱، ابراهیم بابائی^۲، محمدعلی فیاضی^۳

مقدمه:

اسناد و مدارک ملی کشور یکی از با ارزش ترین دارایی های مادی و معنوی، حافظه تاریخی و بخش مهمی از تداوم حیات فرهنگ و هویت کشور به شمار می رود. از این رو تلاش برای صیانت از این سرمایه، ماندگاری و جاودانگی را برای ملت ها به ارمان می آورد.

سنت نگهداری و حفاظت از اسناد و مدارک در ایران زمین از دیرباز رایج بوده و دارای ریشه های کهن در فرهنگ این مرز و بوم است. در دوره هخامنشیان، هسته مرکزی و زیربنای تشکیلات اداری، پایه گذاری شد و به آن «بایگانی سلطنتی» می گفتند (سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۴، ص ۱۰).

سازمان های آرشیوی ایران در محل زندگی سلاطین، مراکزی مثل بابل، اکباتان، شوش، پرسپولیس و دیگر شهرها که از نظر پیشینه هنری و حضور شاهزادگان و بزرگان شهره بود، بنا نهاده شد (سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۴، ص ۱۰). در طول سلسله های بعدی هم اقداماتی جهت ثبت آثار، حفظ و نگهداری اسناد و مدارک هنری، سیاسی، تاریخی، دینی در مکان های امن به وجود آمد. در این راستا پس از انقلاب مشروطه و در طی سال های ۱۲۸۰ تا ۱۳۰۹ ش. اقداماتی برای به کار بردن روش های نوین بایگانی با استفاده از دانش و تجارب کشورهای پیشرو مانند فرانسه و بلژیک صورت گرفت. در اردیبهشت ماه ۱۳۰۹ تأسیس مرکزی برای حفظ اسناد دولتی در جلسه هیأت وزیران به تصویب رسید (سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۴، ص ۱۰). با تشکیل شورای عالی اداری در سال ۱۳۴۱ با هدف نوسازی تشکیلات اداری و استخدامی دستگاه های دولتی مقرر شد

۱. کارشناس بررسی اسناد و مدارک کشور، کارشناس ارشد تاریخ، zarrindokhsalehy@gmail.com
۲. کارشناس ارشد تاریخ و رئیس اداره ارزشیابی و نظارت بر اسناد دستگاه های سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
eb.babaei1350@gmail.com
۳. معاون اداره کل فراهم آوری و ارزشیابی اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

برای اصلاح بایگانی‌های راکد دستگاه‌های دولتی اقدامی صورت گیرد؛ سازمان ملل متحد دو تن از کارشناسان خود را به ایران اعزام کرد. با کمک مأموران سازمان ملل و دو نفر از کارشناسان سازمان امور اداری و استخدامی کشور به مدت هشت ماه آرشیوهای ملی آمریکا، بریتانیا و فرانسه از نزدیک مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت (محسنی‌مفرد، ۱۳۹۴، ص ۱۲۱). در نتیجه این اقدامات، سال ۱۳۴۵، با هدف ساماندهی به پرونده‌ها و اسناد، لایحه تأسیس «سازمان اسناد ملی ایران» در ۲۳ آبان ماه به هیأت دولت ارائه شد (معاونت اسناد ملی، ۱۳۹۳، ص ۹).

هیأت دولت در بیست و نهم خرداد ماه ۱۳۴۷ لایحه‌ای را که در ۸ ماده و چهار تبصره تکمیل شده بود، تصویب کرد. این لایحه در تاریخ چهارم شهریور ماه ۱۳۴۷ تقدیم مجلس شد و نزدیک به یک سال (از پنجم آبان ۱۳۴۷ تا ۱۹ مهرماه ۱۳۴۸) در کمیسیون‌های شش‌گانه: استخدام، دادگستری، فرهنگ و هنر، علوم و آموزش عالی، دارایی و نظام تحت بررسی قرار گرفت و در جلسه ششم آذرماه ۱۳۴۸ لایحه به تصویب مجلس شورای ملی رسید و برای اظهارنظر و تصویب به مجلس سنا ارسال شد (عزیزی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۱).

پس از تصویب مجلس سنا سرانجام در تاریخ هفدهم اردیبهشت ۱۳۴۹ قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران در مجلس شورای ملی به تصویب نهایی رسید و برای اجرا به دولت ابلاغ شد (عزیزی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۱). بدین ترتیب مقدمات اولیه برای تشکیل سازمان اسناد ملی ایران به‌عنوان یک نهاد مهم و حافظ و نگهدارنده فرهنگ و هویت تاریخی کشور به وجود آمد. قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران، دارای ۸ ماده و ۶ تبصره می‌باشد. در ماده اول قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران آمده است: «به‌منظور جمع‌آوری و حفظ اسناد ملی ایران در سازمان واحد و فراهم آوردن شرایط و امکانات برای دسترسی عموم به این اسناد و صرفه‌جویی در هزینه‌های اداری و استخدامی از طریق تمرکز پرونده‌های راکد وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و امحای اوراق زائد، سازمانی به نام سازمان اسناد ملی ایران وابسته به سازمان امور اداری و استخدامی کشور تأسیس می‌گردد».

در تبصره ماده فوق آمده است: اسناد مذکور در این ماده شامل کلیه اوراق، مراسلات، دفاتر، پرونده‌ها، عکس‌ها، نقشه‌ها، کلیشه‌ها، نمودارها، فیلم‌ها، میکروفیلیم‌ها، نوارهای ضبط‌صوت و سایر اسنادی است که در دستگاه دولت تهیه شده و یا به دستگاه دولت رسیده است و به‌طور مداوم در تصرف دولت بوده و از لحاظ اداری، مالی، اقتصادی، قضایی، سیاسی، فرهنگی، علمی، فنی و تاریخی به تشخیص سازمان اسناد ملی ایران ارزش نگهداری دائمی داشته باشد.

در قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران در مواد دو، چهار، پنج، شش و هفت به تشکیلات و وظایف شورای اسناد ملی ایران اشاره شده است و طبق قانون مزبور، نام آن «شورای سازمان اسناد ملی ایران» می‌باشد.

در ماده سوم قانون مذکور رئیس سازمان اسناد ملی ایران مأمور اجرای مصوبات شورا و مسئول اداره امور سازمان است.

از تاریخ ۱۳۸۱/۸/۱، با ادغام سازمان اسناد ملی ایران و کتابخانه ملی، طبق ماده هشت تصویب‌نامه شماره ۱۹۰۱/۱۰۳۳۸۲ مورخ ۱۳۸۱/۶/۹، شورای مزبور به «شورای اسناد ملی» تغییر نام داد و در مکاتبات رسمی نیز به همین نام معرفی شده است. البته در برخی از مکاتبات و سخنرانی‌ها از عنوان «شورای عالی اسناد» و اسامی مشابه نیز استفاده شده است (معاونت اسناد ملی، ۱۳۹۳، صص ۲۷).

اعضای شورا:

ترکیب اعضای شورا در ماده ۴ قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران، مصوب ۱۳۴۹/۲/۱۷ مشخص شده است. شورا مرکب از اشخاص زیر خواهد بود (معاونت اسناد ملی، ۱۳۹۳، صص ۱۱-۱۲):

- ۱- وزیر امور خارجه؛
 - ۲- وزیر فرهنگ و هنر؛
 - ۳- دادستان کل کشور؛
 - ۴- دبیرکل سازمان امور اداری و استخدامی کشور؛
 - ۵- دادستان دیوان محاسبات؛
 - ۶- دو نفر از اشخاص متبحر در فرهنگ و تاریخ ایران به پیشنهاد وزیر علوم و آموزش عالی و تصویب هیأت وزیران که برای مدت ۳ سال انتخاب می‌شوند و انتخاب مجدد آنها بلامانع است.
- به جای اعضای مذکور در چهار بند اول، ممکن است معاونان آنها حضور یابند. اعضای شورا، از بین خود یک نفر را به عنوان رئیس انتخاب می‌کنند (معاونت اسناد ملی، ۱۳۹۳، ص ۱۲).
- تبصره ۱- رئیس سازمان اسناد ملی ایران به عنوان دبیر شورا در جلسات شرکت می‌کند ولی حق رأی نخواهد داشت.
- تبصره ۲- نماینده وزارتخانه یا سازمانی که اتخاذ تصمیم درباره اوراق زائد و یا اسناد و پرونده‌های آن وزارتخانه یا سازمان در شورا مطرح است؛ برای تبادل نظر به جلسات دعوت می‌شود.
- تبصره ۳- آیین‌نامه طرز تشکیل جلسات شورا و ترتیب انتخاب رئیس و نحوه اتخاذ تصمیمات به تصویب شورا خواهد رسید.
- جلسات شورا به صورت ماهانه، در ساختمان اسناد ملی ایران تشکیل و با حضور حداقل ۴ نفر از اعضاء رسمیت می‌یابد.

وظایف شورای سازمان اسناد ملی ایران:

- طبق ماده پنجم قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران، وظایف شورا به شرح زیر است:
- الف- تشخیص اوراق زائد قابل امحا و تصویب فهرست مشروح آنها که قبلاً از طرف سازمان اسناد ملی و وزارتخانه‌ها یا مؤسسه دولتی ذیربط طبق مقررات این قانون تهیه و تنظیم شده باشد.^۱
- ب- تصویب آیین‌نامه‌های مربوط به نحوه بررسی و نقل و انتقال پرونده‌های راکد و اسناد ملی.
- ج- تصویب آیین‌نامه‌های مربوط به تنظیم و نگهداری اسناد ملی و گذاشتن آنها در دسترس عام و همچنین مقررات مربوط به اسناد محرمانه و نحوه مراجعه به آنها.
- د- تصویب مقررات و ضوابط و معیارهایی که وزارتخانه‌ها و مؤسسات وابسته به دولت باید در تنظیم و ضبط و نگهداری پرونده‌ها و اسناد و مدارک رعایت کنند.
- ه- تدوین تعرفه‌ای که طبق آن سازمان اسناد ملی در ازای تهیه میکروفیلم و فتوکپی و رونوشت گواهی شده و یا انجام خدمات مشابه، از اشخاص (اعم از حقیقی و حقوقی) حق الزحمه دریافت خواهد کرد (معاونت اسناد ملی، صص ۱۲-۱۳).
- سایر وظایف شورا (موضوع ماده هفتم قانون تأسیس)، عبارتند از:
- تصویب آیین‌نامه طرز تشکیل جلسات شورا و ترتیب انتخاب رئیس و نحوه اتخاذ تصمیمات (طبق تبصره ۳ ماده چهارم قانون مذکور)
- تأیید پیش‌نویس آیین‌نامه تشخیص اوراق زائد و ترتیب امحای آنها
- همچنین طبق تصویب‌نامه شماره ۱۳۳۸۲/۱۰۳۳۸۲ مورخ ۱۳۸۱/۶/۹ شورای عالی اداری، تصویب دستورالعمل مربوط به استانداردسازی بازایی کلیه اطلاعات اسناد ملی نیز به شورای اسناد ملی واگذار شده است.
- علاوه بر وظایف فوق، در آیین‌نامه‌های مصوب نیز تکالیفی برای شورا معین شده است که عبارتند از:
- تعیین تکلیف اسناد وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت در صورت انحلال (ماده ۶ آیین‌نامه نحوه بررسی و نقل و انتقال پرونده‌های راکد).
- بررسی فهرست‌ها و جداول زمانی پیشنهادی از سوی دستگاه‌ها و اخذ تصمیم با توجه به کلیه جوانب و شواهد و مقررات و موازین قانونی (ماده ۴ آیین‌نامه تشخیص اوراق زائد)
- تعیین ترتیب امحای اوراق زائد یا فروش یا واگذاری آنها جهت مصارف صنعتی

۱. برابر ماده «۱» دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه تشخیص اوراق زائد مصوب جلسه شماره ۲۱۹ مورخ ۱۳۸۵/۵/۷ شورای اسناد ملی، دستگاه‌ها مکلفند برای آن دسته از اسناد، مکاتبات، پرونده‌ها و اوراق خود که مراحل جاری و نیمه جاری آنها طی شده و به حالت راکد درآمده‌اند و مورد نیاز آنها نمی‌باشد؛ فرم «درخواست مجوز امحاء اوراق راکد» را تکمیل و همراه با نمونه‌ای از پرونده‌ها جهت طرح در شورای اسناد ملی و اخذ مجوز به معاونت اسناد ملی ایران، ارسال نمایند (فرم پیوست).

ماده ۴ آیین‌نامه تشخیص اوراق زائد).

- تأیید محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های خاص دسترسی به اسناد و یا رفع آن‌ها به شرحی که در مفاد آیین‌نامه نحوه دسترسی به اسناد آرشیوی سازمان اسناد ملی ایران مشخص شده است.

- تصویب موارد خاص و ضروری مربوط به خروج اسناد از سازمان (تبصره ماده ۹ آیین‌نامه دسترسی به اسناد آرشیوی سازمان اسناد ملی ایران)

- تأیید درخواست عضویت اتباع بیگانه جهت استفاده از اسناد آرشیو ملی (ماده ۱۴ آیین‌نامه دسترسی به اسناد آرشیوی سازمان اسناد ملی ایران).

برگزاری جلسات شورای اسناد ملی ایران:

در اجرای قانون اسناد ملی ایران، اولین جلسه شورای اسناد ملی ساعت ۱۰ صبح روز دوشنبه ۱۳۵۰/۳/۱۰ با حضور افراد زیر تشکیل گردید:

۱- محمود کشفیان، وزیر مشاور و سرپرست سازمان امور اداری و استخدامی کشور (فیروز، ۱۳۸۶، ص ۱۴۳).

۲- اکبر زاد، معاون پارلمانی وزارت فرهنگ و هنر

۳- غلامرضا سلحشور، معاون اول دادستان کل کشور

۴- جلال عدیلی، دادستان دیوان محاسبات

۵- مجتبی مینوی، عضو متبحر در فرهنگ و تاریخ ایران

۶- عباس زریاب‌خویی، عضو متبحر در فرهنگ و تاریخ ایران

۷- سیروس پرهام، دبیر شورا و رئیس سازمان اسناد ملی ایران (فیروز، ۱۳۸۶، ص ۱۴۴).

در این جلسه، از طرف وزارت امور خارجه، نماینده‌ای حضور نداشته است (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ص ۳).

همچنین در این جلسه به ریاست دکتر محمود کشفیان، آیین‌نامه طرز کار و تشکیل جلسات شورای اسناد ملی ایران به تصویب رسید (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ص ۳ و ۴).

دومین جلسه شورای اسناد ملی ایران در تاریخ ۱۳۵۰/۰۴/۰۷ آیین‌نامه تشخیص و ترتیب امحای اوراق زائد موضوع ماده هفتم قانون تأسیس اسناد ملی ایران مورد بررسی قرار گرفت و برای تأیید تقدیم به مجلسین (سنا و ملی) به نخست وزیری ارسال گردید. این آیین‌نامه در تاریخ ۱۳۵۱/۰۲/۲۰ به تصویب کمیسیون‌های مجلسین رسید و برای اجرا به دولت ابلاغ شد (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ص ۷-۱۰).

۱. دارای دانشنامه دکترای اقتصاد از دانشگاه پاریس، وی فعالیت خود را در کابینه حسنعلی منصور به عنوان معاون امور مجلس وزارت کار در سال ۱۳۳۸ آغاز کرد و در سال ۱۳۴۲ به سمت وزیر راه در کابینه مذکور منصوب شد. سپس در کابینه هویدا به سمت وزیر مشاور و رئیس سازمان امور اداری و استخدامی کشور منصوب شد و تا سال ۱۳۵۳ در این مقام باقی‌ماند پس از استعفا به آمریکا مهاجرت و به شغل تجارت پرداخت.
۲. اولین رئیس سازمان اسناد ملی ایران

سومین جلسه شورای اسناد ملی ایران مورخ ۱۳۵۱/۱۰/۲۴ برگزار شد. اولین ردیف‌های درخواست مجوز امحا از وزارت پست و تلگراف و تلفن؛ روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران؛ اداره کل امور ورشکستگی و ثبت احوال کشور مطرح و مورد تصویب قرار گرفت (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ص ۱۰).

جلسه بیست و هشتم و آخرین جلسه شورای اسناد ملی ایران قبل از انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۳۵۷/۰۷/۰۴ برگزار شد.

تغییرات ترکیب اعضای شورا پس از انقلاب اسلامی:

پس از انقلاب اسلامی تغییراتی در ترکیب اعضای شورا به وجود آمد:

- ۱- به جای وزیر فرهنگ و هنر یا معاون وی، معاون وزیر در جلسات شرکت نموده و این تغییر به دلیل آن بوده است که پس از انقلاب اسلامی، وزیر فرهنگ و هنر با وزارت علوم ادغام شده و وزارت علوم و آموزش عالی در سال ۱۳۷۹ تأسیس شده بود سپس به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تغییر نام داده است.
- ۲- به جای دبیرکل سازمان امور اداری و استخدامی کشور و یا معاون وی، معاون سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و در حال حاضر رئیس و یا معاون سازمان اداری و استخدامی کشور در جلسات شورا، شرکت می‌نماید.

اسامی شرکت‌کنندگان در جلسات شورا:

جلسه بیست و نهم شورای اسناد ملی ایران بعد از انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۳۵۹/۰۳/۱۲ با حضور آقایان: مصطفی کتیرایی دبیرکل سازمان امور اداری و استخدامی کشور؛ کریم خدایپناهی معاون اداری و مالی وزارت امور خارجه؛ حسن زاهدی، دادیار دادرسی دیوان عالی کشور؛ محمد جعفر محبوب و پرویز ورجاوند از اعضای انتصابی (عضو متبخر در تاریخ و فرهنگ) و ابراهیم مهرآذران دادیار دیوان محاسبات کشور برگزار گردید (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ص ۲۰۰). با گذشت زمان و تغییر مسئولیت افرادی که به عنوان عضو شورا معرفی شدند، شخصیت‌های مختلفی، این سمت را دارا بوده و با حضورشان در جلسات باعث اعتبار جایگاه خاص شورای اسناد ملی ایران شدند.

ازجمله می‌توان به آقایان مهدی حجت، مهدی کلهر، علیرضا صدیقی‌منش، علی‌اکبر ولایتی وزیر امور خارجه، محمدعلی نجفی وزیر فرهنگ و آموزش عالی، عبدالله جاسبی معاون نخست‌وزیر و دبیرکل سازمان امور اداری و استخدامی کشور جلسه شورای ۳۴ اسناد ملی مورخ ۱۳۶۰/۱۲/۱۶ (معاونت اسناد ملی، بی‌تا، ج ۲ ص ۲۳۳)، کمال خرازی، مجتبی میرمهدی، میرجواد

عطاری، غلامعلی خوشنویس، سید احمدعلی مرعشی، محمود بروجردی، محسن میردامادی، صادق خرازی، غلامحسین زرگری‌نژاد، رضا داوری‌اردکانی، حسام‌الدین آشنا، فیاض شجاعی (دادستان کل دیوان محاسبات کشور)، علی کامیار (دادستان کل دیوان محاسبات کشور)، سیامک سعید فوادی، سیدضیا هاشمی، محمدتقی نظرپور، محمدکاظم سجادیپور، محمدحسن شیخ‌الاسلامی و علاءالدین رفیع‌زاده اشاره کرد.

با نگاهی اجمالی به این فهرست، اسامی شخصیت‌های برجسته علمی و فرهنگی، سیاسی و اداری جلب توجه می‌نماید که نشان دهنده بنیان‌های محکم و استوار شورا و تصمیمات اتخاذ شده در آن می‌باشد.

در این مجمل، صرفاً اسامی افرادی که طبق قانون عضو شورا محسوب می‌شوند، مورد نظر می‌باشد و از ذکر اسامی سایر شخصیت‌هایی که به عناوین مختلف در جلسات شورا حضور داشته‌اند، خودداری شده است.

برخی از مصوبات شورای اسناد ملی ایران:

شورای اسناد ملی ایران در جلسات شماره ۱۹۶ و ۲۰۴ مورخ ۱۳۸۲/۰۳/۳۱ و ۱۳۸۳/۰۴/۲۰ کلیه مجوزهای قبل از انقلاب اسلامی را باطل اعلام کرد.

از دیگر اقدامات شورای اسناد ملی ایران پس از انقلاب اسلامی تعیین ضوابط تشکیل یادمان رئیس‌جمهور در سازمان اسناد ملی ایران بود. در جلسه شماره ۱۵۸ شورای اسناد ملی ایران مورخ ۱۳۷۵/۱۲/۱۱ یادمان آقای هاشمی رفسنجانی در رفسنجان و در جلسه شماره ۲۱۰ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۸۴/۰۳/۲۱ یادمان آقای محمد خاتمی مصوب گردید. در ماده یازده این مصوبه آمده است: در صورت تمایل روسای جمهور آینده به تأسیس یادمان، مفاد این آیین‌نامه در مورد آنان نیز مجری خواهد بود.

تصویب آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها در حوزه اسناد، تعرفه‌های خدمات اسنادی، بررسی و پی‌گیری عدم اجرای قانون اسناد ملی در برخی دستگاه‌ها از جمله وظایف شورای اسناد ملی ایران است و پس از طرح، بررسی و تصویب آن‌ها؛ مصوبات به دستگاه‌ها ابلاغ می‌گردد؛ از جمله این مصوبات در زمینه تهیه آیین‌نامه و دستورالعمل‌ها به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

- آیین‌نامه نحوه بررسی و نقل و انتقال اسناد ملی، جلسه مورخ ۱۳۶۴/۲/۲۵؛
- آیین‌نامه نحوه بررسی و نقل و انتقال پرونده‌های راکد، جلسه مورخ ۱۳۶۴/۵/۹؛
- آیین‌نامه شرایط و نحوه دسترسی به اسناد آرشیوی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران مصوب جلسه شماره ۲۷۰ مورخ ۱۳۹۱/۴/۳؛
- آیین‌نامه ارزیابی خرید اسناد آرشیوی غیردولتی، جلسه شماره ۳۱۹ مورخ

۱۳۹۵/۱۱/۳۰؛

- دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه تشخیص اوراق زائد، مصوب جلسه شماره ۲۱۹ مورخ ۱۳۸۵/۵/۷؛

- دستورالعمل امحای اوراق دارای مجوز، مصوب جلسه شماره ۲۱۳ مورخ ۱۳۸۴/۹/۱۲؛

- پیشنهاد طرح مدیریت اسناد دستگاه‌ها، جلسه شماره ۲۹۷ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۲۶؛
- دستورالعمل ساماندهی اسناد و تعیین تکلیف اسناد راکد در مدیریت‌های منطقه‌ای و استانی، جلسه شماره ۳۱۱ مورخ ۱۳۹۵/۰۱/۲۱؛

- دستورالعمل انجام وظایف مدیریت اسناد دستگاه‌ها، جلسه شماره ۳۱۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۲/۲۵؛

- دستورالعمل انجام وظایف کارشناسان رابط سازمان، جلسه شماره ۳۱۳ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۲۲؛

- دستورالعمل و تعرفه خدمات اسنادی؛

- شیوه‌نامه حفظ و نگهداری اسناد در بایگانی‌ها، ویژگی مخازن(۱)، جلسه شماره ۳۱۱ مورخ ۱۳۹۵/۰۱/۲۱؛

- شیوه‌نامه حفظ و نگهداری اسناد در بایگانی‌ها، ویژگی مخازن(۲)، اصول کلی حفاظت پیشگیرانه، جلسه شماره ۳۳۶ مورخ ۱۳۹۷/۰۹/۲۴؛

- فراداده‌های ضروری برای تولید، نگهداری و تعیین تکلیف اسناد الکترونیکی، جلسه شماره ۳۳۳ مورخ ۱۳۹۷/۰۵/۰۶؛ همچنین یکی از موضوعات مهمی که در شورای اسناد ملی مطرح و به تصویب رسید؛ موضوع عدم همکاری وزارت نفت و شرکت‌های تابعه و وابسته در اجرای قانون اسناد ملی ایران است که ابتدا در جلسه فوق‌العاده شورای اسناد ملی ایران در تاریخ ۱۳۹۶/۰۴/۲۶ مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. سپس در جلسه ۳۲۶ مورخ ۱۳۹۶/۰۸/۲۰ نامه دادستان کل کشور به رئیس جمهور در خصوص اجرای قانون اسناد ملی ایران در وزارت نفت و شرکت‌های تابعه و وابسته مطرح و در جلسه شماره ۳۲۷ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۲۸ شورا، ملزم به تهیه گزارشی با امضای رئیس شورا و ارسال آن به کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی شد و سرانجام در جلسات شماره ۳۳۱ و ۳۳۲ مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۰۲ و ۱۳۹۷/۰۴/۳۰ وزارت نفت، شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های تابعه و وابسته ملزم و مکلف به اجرای قانون اسناد ملی ایران گردید.

همچنین عدم همکاری و اجرای قانون اسناد ملی در برخی از دستگاه‌ها ازجمله: بنیاد

مستضعفان انقلاب اسلامی و بانک مرکزی ج.ا. ایران و سایر بانک‌ها در جلسات شورای اسناد ملی مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

تا زمان تدوین این مقاله، شورای اسناد ملی ایران ۳۶۲ جلسه برگزار نموده است و مجموع مصوبات آن شورا ۵۷۰۸ ردیف درخواست مجوز دستگاه‌ها و دیگر مصوبات است.

سایر مصوبات شورای اسناد ملی، شامل آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، تعرفه‌ها، اجرای قانون اسناد ملی در دستگاه‌ها و تعیین و انتصاب اعضای شورا در کارگروه‌های سازمان اسناد ملی شامل ۳۵۴ فقره است.

برخی از دستگاه‌هایی که بیشترین ردیف مجوزهای مصوب شورای اسناد ملی را دریافت کردند به ترتیب عبارتند از:

- وزارت صنعت، معدن و تجارت و دستگاه‌های تابعه و وابسته ۳۱۳ ردیف؛

- وزارت نیرو و دستگاه‌های تابعه و وابسته ۲۷۰ ردیف؛

- وزارت جهاد کشاورزی و دستگاه‌های تابعه و وابسته ۲۵۷ ردیف؛

- وزارت آموزش و پرورش ۲۱۸ ردیف؛

- نیروی انتظامی ج.ا. ایران ۱۹۷ ردیف؛

- وزارت کشور ۱۸۱ ردیف؛

- شرکت راه‌آهن ج.ا. ایران ۱۶۳ ردیف؛

- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۱۵۸ ردیف.

پس از برگزاری جلسه شورای اسناد ملی و بررسی فهرست‌ها و جداول زمانی پیشنهادی دستگاه‌های متقاضی، فرم فهرست مجوز مصوبات شورا تهیه و به دستگاه مربوط جهت اجرای مصوبه در وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و واحدهای تابعه و وابسته جهت اجرا ابلاغ می‌گردد.

با توجه به شیوع بیماری کرونا (کووید ۱۹) به‌منظور رعایت شیوه‌نامه‌های بهداشتی، جلسات شورای اسناد ملی ایران (از جلسه شماره ۳۵۳ مورخ ۱۳۹۹/۰۷/۱۹ تاکنون جلسه شماره ۳۶۲ مورخ ۱۴۰۰/۰۸/۲۹) به صورت مجازی برگزار گردیده است.

نتیجه:

ضرورت حفظ اسناد و مدارک ملی موجب پدید آمدن سازمان اسناد ملی ایران (بعدها: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران) شد. این سازمان به‌منظور حفظ و نگهداری و اشاعه اطلاعات اسناد با توجه به مصوبات شورای اسناد ملی، به شناسایی، ارزشیابی و انتقال اسناد مهم، و امحای اوراق زائد مبادرت می‌ورزد.

دستگاه‌ها نیز با عنایت به تکلیف قانونی برای اجرای مصوبات شورای اسناد ملی به‌منظور

تعیین تکلیف سوابق راکد دستگاه‌ها و تنظیم بایگانی‌های دستگاه‌ها با رعایت ترتیبات قانونی، همکاری‌های لازم را با معاونت اسناد ملی ایران به عمل می‌آورند. بنابراین انجام مصوبات شورا ضمن جلوگیری از امحای خودسرانه و مستقیم اوراق و اسناد، منتج به انتقال اسناد دارای ارزش آرشیوی به اسناد ملی ایران، نظارت بر فرایند امحای اوراق زائد، رعایت اصول ایجاد، طبقه‌بندی اسناد و مدارک و ساماندهی بایگانی‌ها، حفظ و نگهداری اسناد و مدارک مورد نیاز و سهولت در دسترسی به آن‌ها، عدم تراکم غیر ضروری و غیر اصولی اسناد و مدارک و آزادسازی فضای اشغال شده اداری و بایگانی در دستگاه‌ها، خواهد شد.

شورای اسناد ملی ایران تاکنون ۳۶۲ جلسه برگزار و مجموع مصوبات آن شورا ۶۰۶۲ ردیف درخواست مجوز امحاء اوراق زائد دستگاه‌ها و سایر مصوبات است.

درخواست مجوز امحاء اوراق اداره کل شناسایی و فراهم آوری اسناد

فرم (۸۶/۱/۱۴/ارز/ت)

شماره تاریخ	۲- نام واحد ایجادکننده :	۱- نام دستگاه :	
۵- واحد شمارش :	۴- تعداد :	۳- تاریخ از:	تا :
۶- موضوع :			
۷- شرح موضوع (از ایجاد تا راکد شدن) :			
۸- دلایل امحاء :			
۹- شناسه مجوزهای قبلی مرتبط با موضوع :			
۱۰- مدت نگهداری پیشنهادی در آینده : پس از			
اسامی و امضا مقامات تأییدکننده			
اوراق مذکور پس از طی مدت پیشنهادی فاقد هرگونه ارزش برای این دستگاه می‌باشد.			
پیشنهادهای سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران			
امضا	نظر و پیشنهاد	پست سازمانی	نام و نام خانوادگی
		کارشناس	
		دبیر شورا	
رأی شورای اسناد ملی :			
این درخواست در جلسه شماره : شورای اسناد ملی مطرح و با شناسه : به ثبت رسید.			

راهنمای تکمیل فرم «درخواست مجوز امحاء اوراق راکد» فرم (۱۴/۱/ارز/ت/۸۶)

این فرم به منظور اخذ مجوز امحاء اوراق راکد دستگاه‌ها از شورای اسناد ملی تهیه و طراحی گردیده است. (اوراق راکد عبارت است: از کلیه نوشته‌ها، نامه‌ها، گزارش‌ها، صورتجلسه‌ها و صورت‌مجلس‌ها و قراردادهای و عهدنامه‌ها، ابلاغ‌ها، فرمان‌ها، نمونه‌ها و فرم‌ها، دفتر و پرونده‌ها، قبوض، نسخه‌ها، بارنامه‌ها و مدارک و سوابق تحصیلی، نمودارها، نقشه‌ها، عکس‌ها، کلیشه‌ها، فیلم‌ها، میکروفیلم‌ها، صفحه‌ها و نوارهای ضبط صوت و سایر اسناد و مدارکی که توسط مقامات و دستگاه‌های دولتی و وابسته به دولت در اجرای وظایف و تکالیف قانونی و اداری تهیه یا دریافت و نگهداری شده و برای انجام دادن وظایف و مسئولیت‌های قانونی و اداری جاری به تشخیص وزارتخانه یا مؤسسه مربوط مورد مراجعه و استفاده نباشد.) فرم در ابعاد ۲۹۷×۲۱۰ میلی‌متر، در دو نسخه تنظیم می‌گردد و گیرندگان نسخ عبارتند از:

- یک نسخه سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (معاونت اسناد ملی)
- یک نسخه دستگاه مربوطه

نحوه تکمیل

- در گوشه سمت چپ بالای فرم، تاریخ و شماره تنظیم فرم درج می‌گردد.
- در ردیف‌های شماره ۱ و ۲ نام دستگاهی که درخواست مجوز نموده است و نام واحد ایجادکننده اوراق نوشته می‌شود.
- در ردیف ۳ تاریخ ایجاد اوراق راکد بر حسب سال در مقابل واژه‌های (از) و (تا) ذکر می‌شود.
- تعداد کل اوراق بر حسب عدد و واحد شمارش آن‌ها بر حسب پرونده، زونکن، فرم، دفتر، نقشه، عکس و... در ردیف‌های ۴ و ۵ نوشته می‌شود.
- در ردیف ۶ موضوع اوراق با رعایت اختصار و جامع بودن ذکر می‌گردد.
- در ردیف ۷ شرح کاملی از خصوصیات اوراق ذکر می‌گردد که نشان دهد دلیل ایجاد اوراق چیست، چه مطالب و موضوعاتی را دربر می‌گیرد، اقدامات انجام شده کدامند و مراحل پایانی اقدامات یا مختومه‌شدن پرونده‌ها تبیین شود.
- در ردیف ۸ دلایل امحاء اوراق ذکر می‌گردد به طوری که از توضیحات ارائه شده، فقدان هرگونه ارزش حقوقی، اداری و استنادی اوراق به صراحت استنباط شود.
- شناسه مجوزهای قبلی که مرتبط با موضوع اوراق باشد در ردیف ۹ ذکر می‌شود.
- در ردیف ۱۰ مدت زمانی که در نظر است اوراق پس از آخرین اقدام در دستگاه نگهداری

و بعد از آن امحاء شوند، پیشنهاد می‌گردد.

* مقامات مشروحه زیر پس از مطالعه و موافقت با امحاء اوراق راكد مندرج در فرم، با ذكر نام و نام‌خانوادگی و پست سازمانی، قسمت مربوطه را امضا می‌نمایند.

۱- مدیرکل یا معاون مدیرکل دفتر وزارتی در وزارتخانه‌ها

۲- یکی از معاونین وزیر در صورتی که واحد اسناد زیر نظر دفتر وزارتی فعالیت نداشته باشد.

۳- مقام مسئول در سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا یکی از معاونین آنها

۴- مقام مسئول امور حقوقی دستگاه

۵- مقام مسئول امور اداری دستگاه

۶- مقام مسئول امور مالی دستگاه

۷- مقام مافوق واحد ایجادکننده اوراق

۸- مسئول اسناد دستگاه

* قسمت انتهایی فرم مربوط به پیشنهادهای سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران می‌باشد. در این قسمت کارشناس رابط و دبیر شورا پس از ذکر نام و نام‌خانوادگی و اظهارنظر خود در خصوص اوراق امحایی محل مربوطه را امضا می‌نمایند.

در انتها، رأی شورای اسناد ملی در ردیف مربوطه درج می‌گردد و سپس شماره جلسه به انضمام شناسه مجوز ثبت می‌شود.

عکس‌هایی از جلسات شورای اسناد ملی ایران
تصویر شماره ۱ - جلسه شماره ۲۳۸ مورخ ۱۳۸۷/۱۱/۱۹

تصویر شماره ۲ - جلسه شماره ۳۰۹ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۰۱

تصویر شماره ۳ - جلسه شماره ۳۱۵ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۴/۰۷/۰۳

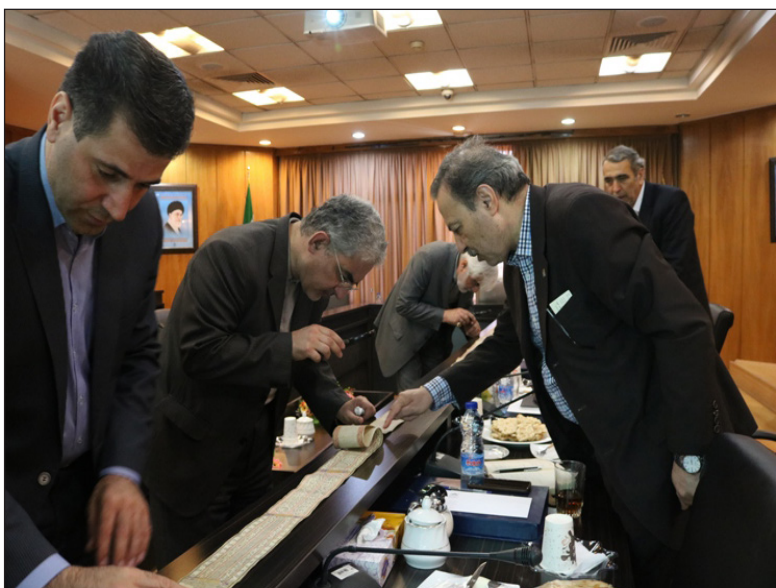
تصویر شماره ۴ - جلسه شماره ۳۲۰ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۲۱

تصویر شماره ۵ - جلسه شماره ۳۴۰ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۸/۰۱/۲۴

تصویر شماره ۶ جلسه شماره ۳۴۳ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۸/۰۴/۲۹

تصویر شماره ۷ جلسه شماره ۳۵۰ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۲۸

تصویر شماره ۸ جلسه شماره ۳۵۳ شورای اسناد ملی مورخ ۱۳۹۹/۰۷/۱۹

فهرست منابع:

- سازمان اسناد ملی ایران. (۱۳۷۴). آشنایی با سازمان اسناد ملی ایران. **گنجینه اسناد**، سال (پنجم)، شماره بهار و تابستان (پیاپی ۱۷-۱۸)، صص ۱۰-۲۹.
- عزیزی، غلامرضا. (۱۳۸۶). نانموده‌هایی از سرگذشت آرشیو در ایران، **گنجینه اسناد**، سال (هفدهم، دفتر اول)، شماره (پیاپی ۶۵)، صص ۱۰۵-۱۲۰.
- فیروز، فیروزه. (بهار ۱۳۸۶). معرفی اعضای شورای اسناد ملی، **گنجینه اسناد**، سال (هفدهم، دفتر اول)، شماره (پیاپی ۶۵)، صص ۱۴۳-۱۵۰.
- محسنی مفرد، نرگس؛ خراج، سکینه. (۱۳۹۴). بررسی فعالیت‌های شورای اسناد ملی از گذشته تا امروز. در: **مدیریت آرشیو و اسناد؛ به‌کوشش ندا رسولی**. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ج اول، چاپ دوم، صص ۱۱۷-۱۳۲.
- معاونت اسناد ملی. (۱۳۹۳). **مجموعه قوانین و مقررات و شیوه‌نامه‌های آرشیوی**، ج اول، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ویراست دوم.
- معاونت اسناد ملی. (بی‌تا). **مصوبات شورای سازمان اسناد ملی ایران**، جلد اول و دوم. تهران: سازمان اسناد ملی ایران. [تکثیر محدود]. صص ۲۳۳-۲۳۷.